

ህግ መንግስቱ “ከበባን” አሸንፎ እንዲዘልቅ የማድረግ አስፈላጊነት

ከመስፍን መንግስቱ

በቅርቡ ሪቻርድ ስቴንግል (Richard Stengel) የተባለ ጸሐፊ በታይም ሙዳንት(July 4/2011) ላይ በፕሬዝዳንት አባማና በተቀናቃኞቻቸው መካከል በቀጠለው ወዝግብ የህግ መንግስት አተረጓጎም ጥያቄን ያስከተሉ ጉዳዮችን በተለይም በሊቢያው ዘመቻ ወቅት አሜሪካ የኔቶን ሃይል በመደገፍ ከተጫወተችው ሚና ጋር ተያይዞ በህግ አወጪውና አስፈጻሚው መካከል ተከላካይ የነበረውን ወዝግብ መነሻ በማድረግ ባቀረበው ጸ-ሁፍ የአሜሪካ ህገ መንግስት ሁልጊዜም እያንዳንዱን የመንግስት እርምጃ ከራሳቸው ፍላጎት አንጻር ለማየት በሚፈልጉ ኃይሎች ተከቦ ያለና በአስፈጻሚውና በህግ አወጪው መካከል በአንዳንድ ጉዳዮች ዙሪያ ተጋግሎ የሚከሰተው ወዝግብ የዚህ ማሳያ መሆኑን ያስረዳናል። ስቴንግል ጸ-ሁፍ ሪዕስ One Document , Under Siege “ በከበባ ወስጥ የሚገኝ ሰነድ” የሚል ነው። ስቴንግል በዚህ ጸ-ሁፍ በአሜሪካ ህገ መንግስት ዙሪያ ከህግ መንግስቱ የመጀመሪያ ዓመታት ጀምሮ በአሜሪካዊዎች መካከል እጅግ የተራራቁ ሀሳቦች ሲጋጩና ሲፋጩ የኖሩ መሆናቸውን ይተነትንና ሁለት እጅግ አስፈላጊ ነጥቦችን ያነሳል ።የመጀመሪያው እነዚህ ህገ መንግስቱ በሚዘጋጅበት ሂደት በህግ መንግስቱ አባቶች መካከል ከነበሩ ልዩነቶችና ፍጭቶች የበለጠ ሰፍተውና ተራራቀው የማይቀሩ መሆናቸው ነው።ሁለተኛው ህገ መንግስቱ በመቶዎች በሚቆጠረው ዓመታት ዕድሜው በእነዚህ በተራራቁ ሀሳቦች መካከል የሚደረጉበትን ከበባ አሸንፎ ታላቅ ሰነድነቱን እያረጋገጠ እስከዚህ ድረስ መዘለቁ ነው።

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት ከጸደቀ ዘንድር አስራ ሰባተኛው ዓመቱ ነው። ባለፉት ዓመታት በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት ዙሪያ ከመነሻው ጀምሮ የተለያዩና ተራራቁ ሀሳቦች ሲፋጩና ሲጋጩ ቆይተዋል። እነዚህ ምንም ያህል እርስ በርስ የሚቃረኑ ቢሆኑም ሁሉም ከኢትዮጵያ ታሪክና ፖለቲካ መሰረታዊ እውነታዎች የሚመነጩ ናቸው።የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስትን ከአሜሪካ ህገ መንግስት ፤የኢትዮጵያን ዲሞክራሲን ከአሜሪካ ዲሞክራሲ እድገት ደረጃ ጋር የማገጸጸ ያስቸግራል። ነገር ግን በማነፃፅራት ደረጃ የሚገኝ ዲሞክራሲ የጋራ በሆኑ አሴቶችና መንፈሶች መነሻነት ምን መሆን ሲገባው ምን እየሆነ እንደሆነ ማየትና ማሳየት ይቻላል። ለዚህ መነሻ በኢትዮጵያ ህገ መንግስት ዙሪያ አንዳንድ ሀሳቦችን እናነሳለን።እነዚህን ልዩነቶች የግሌን እምነት በሚያንፀባርቁ መልኮች መቅረባቸው የተደበቀ አይደለም።

በዚህ አጭር ጸ-ሁፍ ሶስት ሀሳቦችን እናነሳለን።የመጀመሪያው ለመሆኑ በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት ዙሪያ ከመነሻው ጀምሮ ሲፋጩና ሲጋጩ የቆዩት የልዩነት ሀሳቦች ምንድናቸው የሚለው ነው። ሁለተኛው ከህገ መንግስቱ ተግባራዊነት አኳያ አገራችን የህገ መንግስቱን ዘላቂነት በሚያረጋግጥ ህገ መንግስታዊነት ሂደት ላይ ነች ወይ የሚለው ነው። ሶስተኛው መንግስት በሚያወጣቸው ህጎችና ሌሎች እርምጃዎች እንዲሁም አስደማሚ በሆኑ ፖለቲካዊ ህፀኖችን ላይ ከህገ መንግስቱ አንጻር ጥያቄ እያነሳንባቸው በግልጽ ልንወያይ የሚያስፈልግ መሆኑን እናነሳለን። ህገ መንግስቱ አሜሪካዊ ጸሀፊ በሚያስረዱን መልክ የሚደረግ “ከባብ” እያሸነፈ እንዲዘልቅ ካልተደረገ በምን ሁኔታ የአዲሱ ኢትዮጵያ ምሶሶ ሆኖ ይቀጥላል የሚለው የዚህ ጸ-ሁፍ ዋናው ጥያቄ ነው።

1. በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት ዙሪያ ከወዲህና ወደያ የሆኑ ሀሳቦች

እንደኢህአዴግ አስተሳሰብ የኢትዮጵያ ፖለቲካ መሠረታዊ ቅራኔ የብሄር ጭቆና ነው። ከዚህ መነሻ በመነሳት ኢህአዴግ የህገ መንግስቱ መሰረታዊ ዓላማ ከኢትዮጵያ የብሄር ጭቆናን ማስወገድ እንዲሆንና የዚህም ማረጋገጫ የዜጎች መብቶች ማረጋገጫ የብሄር መብቶች ቅድሚያ የሚሰጣቸው እንዲሆኑ አደርጓል።ኢህአዴግ የብሄር መብቶች ሁለንተናዊ መብቶች ባልተረጋገጡበት ሁኔታ አገራቱም እንደአገር የምትቀጥል አትሆንም ሲል ቆይቷል። ህገ መንግስቱም የብሄር/ብሄረሰቦችን መብት ማረጋገጫ መሰሪያ እንዲሆን የዜጎች ሰነድ ሳይሆን የብሄር/ብሄረሰቦች ሰነድ አንዲሆን ተደርጓል። ይህንን በ 1994 የማስታወቂያ ሚ/ር ያሳተመው አንድ ሰነድ ህገ መንግስቱ “ዜጎች በተናጠል የወሰኑበት ሳይሆን ብሄር/ብሄረሰቦች እንደብሄር ብሄረሰቦች በተወካዮቻቸው አማካኝነት የጋራ ዓላማዎቻቸውና እምነቶቻቸው ማስፈጸሚያ ይሆናል ብለው ያፀደቁት የቃል ኪዳን ሰነድ ነው።” ብሎ ያስረዳል።

በመሠረቱ ዜጎች በህገ መንግስቱም ሆነ በሌላ ነገር ላይ እንደዚህ በጋራ እንጂ በተናጥል የሚወሰኑበት አግባብ ሊኖር አይችልም።የብሄር ብሄረሰቦች ተወካዮች የብሄረሰቦቻቸውን ተወላጆች የሚወክሉ በመሆናቸው ተወላጆቹ እንደሰው ሚቆጠሩ ስለሆኑ ያወ ዜጎች እንጂ ሌላ አይደሉም።ትግሩ ኢህአዴግ ብሄር /ብሄረሰቦች ሲል የብሄረሰብ የጋራ ፍላጎትን ከብሄረሰብ አባላት የተናጠል ፍላጎት ድምርነት ነጥሎ የሚመለከት መሆኑ ነው።አንዳንድ የኢህአዴግ የብሄር/ብሄረሰብ አስተሳሰብ ብሄር ብሄረሰቦች ሰዎች ካልሆነ ሌላ ማናቸው የሚል ጥያቄ ያስነሳል።

በወቅታዊው የኢትዮጵያ ፖለቲካ የብሄር መብት መከበር አለበት ወይስ መከበር የለበትም የሚለው የልዩነት መነሻ ሆኖ አያወቅም።የብህር/ብህረሰቦችን መብት ማስከበር የኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ትግል አንደኛው ዓላማ ሆኖ ቆይቷል። አካራካሬው ጉዳይ የብሄር ብሄረሰቦች መብት እንዴትና እስከየት ይከበር የሚለው ነው።በአንዳንድ ሰዎች አስተሳሰብ ህገ መንግስቱ የግለሰብ መብትን መነሻ አድርጎ የቡድን መብትን የሚያስከብር ቢሆን የቡድን መብትንና የግለሰብ መብትን ማይነጣጠል ለማስከበር የተሻለ ይሆን ነበር።በህገ መንግስቱ ለቡድን መብቶች ቅድሚያ የተሰጠበት ሁኔታ ለግለሰብ መብቶች መታፈን ምክንያት ሆኗል።አቶ ልደቱ አያሌው “መድሎት” በተባለው መጽሐፋቸው ህገ መንግስቱ የዜጎች መብት ከእያንዳንዱ ኢትዮጵያዊ ዜግነት ጋር ተያይዞ መታየቱ ቀርቶ ከቡድን መብት ጋር ተያይዞ ብቻ እንዲታይ በማድረግ የኢትዮጵያዊ ዜጎችን የአገር ባለቤትነትን መብት ነጥቋል ይላሉ። ይህ የኢህአዴግን አስተሳሰብን የሚቃረን ነው።ከላይ በተጠቀሰው የማስታወቂያ ሚ/ር ህትመት ኢህአዴግ የህዝቦች መብት መከበር የዜጎች መብትን ለማስከበር ብቸኛው አማራጭ ነው የሚል ቢሆንም ህገ መንግስቱ የግለሰብ መብትንም ያከብራል ብሎ ይከራከራል።በህገ መንግስቱ በአንቀጽ 25 ስለግለሰብ መብቶች የተደነገጉትን በመተንተን “ህገ መንግስታችን በጋራ ብቶች ሽፋን የግለሰብ መብት መርገጥ የተከለከለ መሆኑን በግልጽ ያስቀምጣል”ይላል።

ሌላ እጅግ ሲያከራክር የቆየው ጉዳይ የመገንጠል መብት ጉዳይ ነው።የብሄር/ብሄረሰቦች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን ጉዳይ የማያከራክር ቢሆንም ይህ መብት እስከመገንጠል ድረስ ህገ መንግስታዊ መብት መሆኑ የከፍተኛ ብሄራዊ ፖለቲካዊ ልዩነት ምንጭ ሆኖ ቆይቷል።ኢህአዴግ ለብሄሮች የመገንጠል መብትን ማረጋገጥ በኢትዮጵያ ያልተገደበ መብት ያላቸው መሆኑን ተረድተው ይኖራሉ ይላል።በ 1997 ዓ.ም ኢህአዴግ “ዲሞክራሲና ዲሞክራሲያዊ አንድነት በኢትዮጵያ” በሚል ረዕስ ባሳተመው አንድ ሰነድ ላይ በኢትዮጵያ ለብሄር/ብሄረሰቦች የመገንጠል መብትን ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስገድዱ ሶስት ሁኔታዎችን ይተነትናል ።የመጀመሪያው ብሄር/ ብሄረሰቦች መብት ተረጋግጦላቸዋል ስለተባሉ ብቻ የአንድነት አማራጭን ይከተላሉ ማለት የማይቻል ስለሆነ የሚል ነው። የመገንጠል መብት መኖሩ መብቶቻቸው ሁሉ የተረጋገጠላቸው ስለመሆኑ ዋስትና ነው የሚል ክርክር ነው።ሁለተኛው ብሄራዊ ጭቆና እንደገና እንዳይመጣ መከላከያ ነው የሚል ነው። ሶስተኛው ኢትዮጵያዊነትን የማይፈለግ ብሄር ካለ በሰላም እንዲሰናብት ማድረግ ስለሚያስፈልግ የሚል ነው።

በአዉነት ይህ እጅግ አስገራሚ ክርክር ነው። በመጀመሪያ ብሄር /ብሄረሰቦች መብቶቻቸው መከበሩ በህገ መንግስት ከተረጋገጠ በዚህ ተማምነው ብቻ ህዝባዊ አንድነት አማራጭን የማይከተሉበት ምክንያት ምንድነው? ምናልባት የተረጋገጠው መብት በስራ ላይ አይወልድም የሚል ስጋት አንዱ ምክንያት ሊሆን ይችላል። ይህ ከሆነ መፍትሔው በህገ መንግስት የተረጋገጠ መብቶች ተግባራዊ የሚሆኑበትን አማራጭ ማስፋት አንጂ አንዴት የመገንጠል መብት መኖር በራሱ መተማመኛ ወይም ማሳመኛ ይሆናል? የሁለተኛው መከራከሪያ በሌላ አገላለጽ ብሄር ብሄረሰቦችን መብቶች የማያከብሩ ሓይሎችን ማስፈራሪያ ነው ማለት ነው። በመሰረቱ ማነኛውም

መብት መከበር ያለበት በተወሰኑ ሓይሎች ፍላጎትና ፍቃድ መነሻነት ወይም ማንንም ለማስፈራራት መሆን የለበትም። ሁሉም መብቶች መከበር ያለባቸው ከመሆኑ በተጨማሪ የዜጎች ዲሞክራሲያዊና ሰብአዊ መብቶችን ማስከበርና ማክበር የዲሞክራሲያዊ ስርዓት መሰረታዊ ዓላማ ስለሆነ እንጂ። በዲሞክራሲያዊ ስርዓት መዳበር ሂደት የሚፈጠር ህገ መንግስታዊነት ዕድገት የአንዳንድ ሃይሎች ፖለቲካዊ ፍላጎት ከሌሎች ወገኖች መብት በታች የሚሆንበትን ሁኔታ የሚፈጠር መሆኑ ካለከራከረ መፍትሄው የዲሞክራሲያዊ ስርዓትን ለሁሉም መብቶች መረጋገጥ በቂ ዋስትና ወደሚሰጥበት ደረጃ ለማሳደግ ቁርጠኛ መሆን እንጂ አንዴት ተብሎ ነው የመገንጠል መብት የአንዳንድ ሓይሎች ፖለቲካዊ ፍላጎት መግባታቸው ተደርጎ መወሰድ የሚገባው? መገንጠልን የሚያስከትሉ ሁኔታዎች ሊከሰቱ አይችሉም የሚል ክርክር የለኝም። የሚሻለው አንዲህ ዓይነት ሁኔታ አንዳይከሰት የመብቶች ስርዓታዊነትን ማረጋገጥ ወይስ በማንኛውም ምክንያት አልተመቸኝም የሚል ሁሉ ለቆ እንዲወጣ በር ከፍቶ ማመቻቸት? የአገር አንድነት አስፈላጊነትን የማይጠረጥር ኃይል የህዝቦች ሰብአዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶቻቸው በተሟላ ሁኔታ የሚረጋገጥበትን ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ፈጥሮ በአንድነት እንዲኖሩ ማድረግ የሚቻል ነው በሚል ቁርጠኝነት አንድነትን መገንባት ይጠበቅበታል እንጂ ያኮረፈን በሰላም ማሰናበት አማራጭን ለምን ያቀነቅናል?

በዓለም ላይ ብዙ ብሄር/ብሄረሰቦች ያላት አገር ኢትዮጵያ ብቻ አይደለችም። በአንድነት መኖርም የኢትዮጵያውያን ምርጫ ብቻ አይደለም። ዲሞክራሲያዊ ስርዓትም ለዓለም የኢትዮጵያ ስጦታ አይደለም። ዲሞክራሲን በገነቡ አገሮች ህዝቦች በአንድነት የሚኖሩት የዲሞክራሲያዊ ስርዓቱ በፊጠራላቸው የመብት መረጋገጥ ዋስትናነት አንጂ መገንጠል መብት ስለተረጋገጠላቸው አይደለም። የመገንጠል መብት አስከፊተረጋገጠ የብሄር መብት መረጋገጥ መተማመኛም አይሆንም የአገር አንድነትም አይረጋገጥም የሚለው የአህአዴግ ክርክር በምንም መንገድ አሳማኝ አይደለም። ይህ አጀንዳ ለአህአዴግ ኢትዮጵያ እኔ እንደምፈልገው

ልተዋቀረችና ካልኖረች እኔ ብቻ ካልገዛኋት እንዲትፈርስ አደርጋለሁ ብሎ የሚያስፈራራበት አጀንዳ ነው። አህአዴግ የብሄር መብት በኢትዮጵያ የሚኖረውና የሚከበረው አሁን ብቻ በስልጣን ላይ አስከቆየ ድረስ ብቻ እንደሆነ የሚቀስቀሰው ለዚህ ነው። በዚህ መነሻነትም በህገ መንግስቱ የመገንጠል መብት መኖር ብዙ ፖለቲካዊ ሃይሎች የሚቃወሙት ሆኖ ቆይቷል።

በአሁኑ ወቅት በኢትዮጵያ የመንግስት አወቃቀር ፌዴራላዊ እንዲሆን የማድረግ ጉዳይ የሚያከራከር አይደለም። አከራከሪው ጉዳይ የፌዴራል አወቃቀሩ መሪህ በዋነኛነት የብሄረሰብ አስፋፈርና የቋንቋ ስርጭት መሆኑ ነው። በአሁኑ ወቅት የኢትዮጵያ ፌዴራሊዝም በጎሳ ላይ የተመሰረተ (Ethnic Federalism) ተብሎ ይታወቃል። አህአዴግ ይህን የብሄረሰቦችን የራሱን ዕድል በራሱ የመወሰን መብትን ለማረጋገጥ እንደቆደው ሁኔታ ሲያስረዳን ቆይቷል። ይሁን እንጂ አወቃቀሩ ከአካሄድ በተጨማሪ የህዝብ አስፋፈርን ፍቃደኝነትን መልካዓ ምድርን የልማት አመቺነትንና ሌሎችን በሚያሰባጥር መልኩ አለመሆኑ የልዩነት ምንጭ ነው። የመ ት ይዘታ ጉዳይም እንዲሁ የልዩነት ምንጭ ሆኖ ይገኛል። ህገ መንግስቱ መሬት የመንግስትና የብሄር ብሄረሰቦች እንደሆነ በመደንገግ ዜጎች የመሬት ባለቤት እንዳይሆኑ አድርጓል። ጥያቄው ይህ የዜግነት መብት የሚያሳጣ መሆኑ ብቻ አይደለም። ለዕኩሮሚ እድገት አንጻርም ጎታች ይሆናል የሚል ነው።

በህገ መንግስቱ ዙሪያ የልዩነት ምንጭ ሆነው የሚገኙት እነኝህ ነጥቦች ብቻ አይደሉም። እነኝህ ዋና ዋናዎቹ አከራካሪ ጉዳዮች ናቸው።

2. የህገ መንግስታዊነት ጥያቄ

ካለፉት ቀርብ ዓመታት ጀምሮ ህገ መንግስቱን በህብረተሰቡ ውስጥ ለማስረጃ በሚል በከፍተኛ ደረጃ ህገ መንግስቱን የማስተማር ስራዎች እየተከናወኑ ነው። በዚህ ሂደት ከፍተኛ ፋይዳ ያላቸውን ጥያቄዎችን የሚያጭሩ ነገሮች እየተሰተዋሉ ነው። የመጀመሪያው ህገ መንግስቱ ምንም እንኳን የሌለበት እንደሆነ ለማቅረብ የሚደረገው መከራ ነው። የየትኛውም ዲሞክራሲያዊ አገር ህገ-መንግስትም ቢሆን እንኳን የሌለው የሚባል አይሆንም። ህገ-መንግስት ሰዎች የሚጽፉትና የሚሰሩት ሰነድ ነው። ህገ-መንግስት በህገ-መንግስትነቱ እንኳን የኢትዮጵያ ህገ-መንግስት የአሜሪካ ህገ-መንግስትም ቢሆን ብዙ እንከኖች አሉበት። ህገ-መንግስት ፖለቲካዊ ሰነድ ነው። በየጊዜው ፖለቲካዊ ወይይትና ክርክር ይደርግበታል። ይሻሻላል ይለወጣልም። ይህን እያልኩ ያለሁት ህገ መንግስታችን ቀለል ተብሎ መታየት አለበት ከሚል መነሻ አይደለም። ህገ መንግስቱን የሚከበር ከማድረግ በላይ የሚፈራ እንዲሆን ከተደረገ በህገ መንግስቱ ላይ ጥያቄ ማንሳትና ህገ መንግስታዊ ጥያቄዎች ዙሪያ መወያየት አስፈሪ ይሆናል። በዚያ ልክ ህገ መንግስቱ የመብት ምንጭ መሆኑ እየቀረ ይመጣል። ለህገ መንግስቱም የማይበጀው ነገር ይህ ነው።

ሁለተኛው በህገ መንግስቱ ዙሪያ አህአዴግ ከሚለው በተቃራኒ ያሉ ሀሳቦች ሁሉ በስህተት ላይ የተመሰረቱ እንደሆነ ተደርጎ እየቀረበ ነው። ከላይ በአጭሩም ቢሆን የቀረቡ በህገ መንግስቱ ዙሪያ ያሉ ከአህአዴግ በተለየ የሚቀርቡ ሀሳቦች ጠንካራና በቂ መነሻ ያላቸው ለአገር ከማሰብና ከመቆርቆር የሚመነጩ መሆናቸውን በቀላሉ ማረጋገጥ ይቻላል። ይሁን እንጂ በአሁኑ ወቅት አህአዴግ ህገ መንግስቱን ሰዎች ከአህአዴግ አስተሳሰብ አንጻር ብቻ እንዲረዱ ጫና አየፈጠረ ነው። ይህ ከህገ መንግስቱ አንጻር የተለየ አስተሳሰብ ያላቸው ሄይሎችን መብት ማጥበብ ነው። በሌላ በኩል ህገ መንግስቱን መጻፈር ነው።

ሶስተኛው ህገ መንግስቱን ማክበር መቀበልና ማመን የሚባሉ ነገሮች ጉዳይ ነው። ህገ መንግስት የአንድ አገር ህጎች ሁሉ የበላይ የሆነ ህግ ነው። ይህ የህገ መንግስት በላይነት መሪህ እንደኛው የህገ በላይነት ማረጋገጫ ነው። የአፌዴሪ ህገ መንግስት አንቀጽ ዘጠኝ ስለህገ መንግስቱ በላይነት ይደነግጋል። በዚህ ድንጋጌ መሰረት መንግስት ፖለቲካዊ ፓርቲዎች ማህበራት ባለስልጣኖች ዜጎች ሁሉም ህገ መንግስቱን የማክበር ግዴታ አለባቸው። ይህ ሊያከራከር የሚገባ ጉዳይ አይደለም። ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ በየትኛውም ዲሞክራሲያዊ አገር ወንጀል የሚሆነው ህገ መንግስትን አለማክበር እንጂ ህገ መንግስቱን አለመቀበልና በህገ መንግስቱ አለማመን ሆኖ አያወቅም። የትኛውም ዲሞክራሲያዊ አገር ህገ መንግስት ሁሉም ዜጎች የሚያምኑበትና የሚቀበሉት ሆኖ አያወቅም። ነገር ግን ህገ መንግስትን ብቻ ሳይሆን ህግን በጠቅላላ ማክበር የዜጎች ሁሉ ግዴታ ነው። ህገ መንግስት የበለጠ መክበር አለበት። የህግ በላይነት መሪህም ይህንን ይጠይቃል። ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ ህገ መንግስቱ ከተመሰረተበት አስተሳሰብ አንጻር እንዲሁም ከህገ መንግስቱ ድንጋጌዎች አንጻር ያሉ ልዩነቶችን በሰላማዊና ህጋዊ መንገድ ለማራመድ ራሱ ህገ መንግስቱ ያገናጸፈውም መብትም በአግባቡ መከበር አለበት።

ባለፉት አስራ ሰባት ዓመታት ህገ-መንግስቱን መቀበልና አለመቀበል የኢትዮጵያ ተቃዋሚ ሓይሎችና የአህአዴግ ዋናዎች የልዩነት አጀንዳ ሆኖ ቆይቷል። ለመሆኑ የዚህ ምክንያት ምንድነው? ይህ እጅግ አስፈላጊ ጥያቄ ነው። ወደዚህ ጥያቄ ምላሽ ከመሄዳችን በፊት አንዳንድ ተቃዋሚዎች ህገ መንግስቱን የማይቀበሉ መሆናቸውና በህገ መንግስቱም የማያምኑበት መሆናቸው ለአህአዴግ ህገ መንግስቱን የማስከበር መንግስታዊ ስልጣኑን የመጠቀም መብቱን የማይቀንስበት መሆኑን አስምሮ ማለፍ ተገቢ ነው። ይህ ከፍተኛ ችግር ተደርጎ መታየት ያለበት በአገራችን ከተጀመረው ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ግንባታ አኳያ ከሚያስፈልገው የጋራ

መግባባት አንጻር ነው። እንግሊዘኛው የፖለቲካ ሳይንቲስት ሬግናልድ ባሴት (Reginald Basset) The Essentials of Parliamentary

Democracy በሚለው መጽሐፍ ማነኛውም ህገ-መንግስት የበላይ ህግ ሆኖ የሚገዛበትንና ፖለቲካዊ ሁኔታንና በሱ በላይነት ሥር የሚንቀሳቀሱ ፖለቲካዊ ኃይሎችን ባህሪያዎንና ፍላጎትን የሚያቀራረብ እስካልሆነ ድረስ ተቀባይነቱ ደካማ እንደሚሆንና ቀጣይነቱም አጠያያቂ እንደሚሆን ያስረዳል። ይህ ስለ ህገ መንግስት የሚመራ ሊቃውንት ሁሉ የሚሰማሙበት ነው። የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ-መንግስት በኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ኃይሎች መካከል የጋራ ተቀባይነት ያጣበት አንዱ ምክንያት ለኢትዮጵያ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት አማራጭነት ዙርያ በፖለቲካዊ ሓይሎች መካከል የአገራዊ መግባባት ማረጋገጫ እንዲሆን ሳይሆን የኢ.ህ.አ.ዴ.ቫን የተናጠል ድርጅታዊ እምነትንና ፋላጎትን የአገር ዕጣ ፋንታ ብቸኛ መወሰኛ ለማድረግ በሚያስችል መልክ ስለተሰናዳ ነው። ይህ ከባድና ቀጣይነት ያለው ችግር እንደሚሆን ኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ አስቀድሞ አልገመተም ይሆናል። ወይም ከዚህ አንጻር ያሉ መሰረታዊ እውነታዎችን አምኖ መቀበል አልፏልም ይሆናል። የሆነ ሆኖ በአሁኗ ኢትዮጵያ ፖለቲካ ወስጥ ዋነኛው ችግር ይህ ነው። ይህ ህገ መንግስቱን ማሻሻል የፖለቲካ አጀንዳ መሆኑም የግድ ሆኗል።

ኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ ያንን ስህተት ለማረም የሚያስችሉ ሁለት ነገሮችን ስለማደረግ በጥንቃቄ ማሰብ መጀመር አለበት። የመጀመሪያው በህገ- መንግስቱ የተደነገገው ስርዓታዊ መልክ በአገራችን እንዲያድግ የሚያስችል ፖለቲካዊ ማሳሰጥ እያደረገ ህገ መንግስቱን መሰረት ባደረገ መልኩ በተገቢ ፖለቲካዊ ሓይሎች ህብረትና ትብብር ላይ የተመሰረተ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ለመመስረት እንድንችል መተባበር ነው። በፖለቲካ ሓይሎች ስምምነት ላይ ያልተመሰረተ ህገ መንግስትም ሆነ ስርዓት ዘለቄታ እንደሚኖረው መረዳት ያስፈልጋል። ሁለተኛው ኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ ራሱ ህገ መንግስቱን ማክበር ያለበት መሆኑ ነው። አሁን እንደሚታዩ ከሆነ ኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ ራሱ በህገ መንግስቱ ላይ እየቀለደ ነው። ኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ በህገ- መንግስቱ ከተቀረጸው ስርዓታዊ ማቀፍ ወጪ አገራቱን ጠቅልሎና ጨምቆ በመግዛት የህገ- መንግስቱን ቀጣይነትንና በኢትዮጵያ ስርዓታዊና ህገ- መንግስታዊነት አድጎትን እያመከነ ነው። ነጻና ሚዛናዊ ምርጫን ለማየት እየታደለን አይደለንም። በህዝብ ሀቀኛ ፍላጎት የተመረጠ መንግስትንና በህዝብ ሀቀኛ ተሳትፎ ላይ የተመሰረተ ስርዓት ባለቤት ለመሆን አልቻልንም። በህግ የበላይነት ላይ ተመስርቶ በግልጽነትና ተጠያቂነት መሪዎ የሚመራ መንግስታዊ አሰራር የለንም። በመንግስት አሰራር ዲሞክራሲ የሚጠይቀው የስልጣን ክፍፍል የለም። ነገር ግን እነኚህ ሁሉ የሌሉት በህገ መንግስቱ ስላልተደነገጉ አይደሉም።

ዛሬ በኢትዮጵያ ፖለቲካ ወስጥ የዲሞክራሲያዊ መብቶች መረጋገጥ የመጨረሻ ማረጋገጫ ለሆነው ለዜግነት ሰብአዊና ፖለቲካዊ መብቶች ቦታ የለም። ለአንድ የብሄረሰብ አባል በህገ መንግስቱ የተደነገገው የግለሰብ መብቶችና ነጻነቶች የሚረጋገጡለት ዜጋ በመሆኑ ሳይሆን የኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ አባል ወይም ደጋፊ ሲሆን ብቻ እንደሆነ በህግ የተደነገገ የመሰለበት ሁኔታ ሰፍኗል። አንድ ዜጋ የኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ አባል ካልሆነ ወይም ኢ.ህ.አ.ዴ.ቫን ካልደገፈ በተሰማራበት የስራ መስክ በዜግነቱ ሊያገኝ የሚገባውን ጥቅምና ክብር የማሳጣት ተግባር ይፈጽመበታል። የመንግስት ሠራተኛ በዜግነቱና በሰራተኝነቱ የሚገባውን መብት ሊያገኝ የሚችለው የኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ አባል ሲሆን ነው። ለላይ ቀርቶ በሙያዊ ክፍተኛ ችሎታ ያለው ትጉህ ሰራተኛ ሲሆን እንኳን ይህ ተገቢውን እውቅና የሚያገኘው የኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ አባል ሲሆን ብቻ ነው። በህገ መንግስቱ ለአንድ ሰው የፈለገውን ዓይነት የፖለቲካ አስተሳሰብ መቀበልና መከተል መብት ሆኖ የተደነገገ ሲሆንም አስተሳሰቡ ከኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ አስተሳሰብ ጋር ተጻራሪ ከሆነ የተለያዩ ጥቃቶች ይፈጸምበታል። የኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ አባል ካልሆነ ሌላው ቀርቶ የስራ ዋስትና የለም። በደርግ ጊዜ ሰዎች ስርዓቱን አስከፊ ተቃውሞ ድረስ የመስራትና የመኖር ዋስትና የሚያሳጣቸው አደጋ እንደድንገት እንደማይገጥማቸው መተማመን ይችሉ ነበር። ዛሬ የኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ ደጋፊ እስካልሆኑ ድረስ የዜግነት መብትንና ነጻነትን የሚያሳጣ አደጋ በየተኛውም አቅጣጫ በጣም ቅርብ ነው። አንስተኛ ብድር ለማግኘት በአንስተኛና ጥቃቅን ተደራጅቶ ተጠቃሚ ለመሆን የመንግስት ሰራተኛ ሆኖ ለመቀጠር የሚያስችለው ዜግነት ወይም የብሄር ብሄረሰብ አባልነት ሳይሆን የኢ.ህ.አ.ዴ.ቫ አባልነት ነው። ይህ ሆኖ የሚገኘው ዛሬም በኢትዮጵያ በሰዎች መካከል እኩልነት ባለመረጋገጡና በህገ መንግስቱ ለዜጎች የተረጋገጡ መብቶች የማይከበሩ በመሆናቸው ነው።

በእውነት ዛሬ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት የመብትና ነጻነት ህጋዊነት ማረጋገጫ እየሆነ ነው? ትልቁ ችግር ህገ መንግስቱ የማይከበር መሆኑ ነው። ህገ መንግስቱ መብቶችን በበቂ ሁኔታ የደነገገ ሲሆንም ከእነኚህ መብቶች ተግባራዊነት ይልቅ መብቶች ሁሉ የተረጋገጡ ናቸው የሚለውን ፖለቲካ ይበልጥ እያገለገለ ነው። ትልቁ እንቅፋት ህገ መንግስቱ የደነገጋቸው መብቶችን መነሻ ያደረገ የነጻነት አስተሳሰብ ራሳቸውን የህገ መንግስቱ ባለቤትና ጠባቂ ባደረጉ ሰዎች አስተሳሰብ ውስጥ አለመኖሩ ነው። አሜሪካዊ ዳኛው ለርኒድ ሆንድ (Learned Hand) “ከሁሉም በላይ ነፃነት በሰዎች ልብ ወስጥ የሚገኝ መሆን አለበት። በሰዎች ልብ ወስጥ የማይገኝ ነፃነትን ህገ መንግስት ከየትም አይመጣም። ህገ መንግስት ስላለ ብቻ ነጻነት አለ ማለት አይቻልም “ ያለው ከአሁኗ ኢትዮጵያ ተጨባጭ ሁኔታ አንጻር እጅግ አስፈላጊ አባባል ነው።

3. ህገ መንግስቱ “ከበግን” አልፎ እንዲዘልቅ የማድረግ አስፈላጊነት

የታይም መጽሔት ፀሐፊ ከበባ ያለው በአሜሪካ ህገ መንግስት ዙሪያ የሚደረገውን የጋለ ክርክርና አልፎ አልፎ የመንግስት እርምጃ የሚያስከትለውን ህገ መንግስታዊ ጥያቄንና ውዝግብን በተለይም በህግ አወጪውና በህግ አስፈጻሚው መካከል የሚደረገውን መቆራቀስ ነው። ይህ በተደላደለ ዲሞክራሲ (functioning democracy) የሰለት ተሰለት ፖለቲካ ነው። በሰላማዊና በሰላም መንገድ እስከተከናወነ ድረስ በየተኛውም ዕድገት ደረጃ ላይ ለሚገኝ ዲሞክራሲ የሚያስፈራ መሆን የለበትም። በሁሉም አስፈላጊ ጉዳዮች ላይ መከራከር መወያየትና መደራደር በዚህም ሂደት መስጠትንና መቀበልን ተቋማዊ በማድረግ ልዩነትን እየጠበቡ መጓዝ የዲሞክራሲያዊ ፖለቲካ ባህሪ ነው።

ከዚህ መነሻ በመነሳት እርስ በርስ በሚቃረኑ ሀሳቦች መካከል በሚደረጉ ጤናማ ግጭቶችና ፍጭቶች እንዲሁም የህገ መንግስት ጥቁን ስለሚያስነሱ ህጎችና የመንግስት እርምጃዎች በግልጽ በሚደረጉ ክርክሮችና ወይይቶች ሂደት ከበባ አሸንፎ ነጥሮ እየወጣ በእያንዳንዱ ደረጃም ጊዜው በሚጠይቀው መጠን እየተሻሻለና እየተሰጠጠ መጓዝን ታሳቢ ያላደረገ ህገ መንግስት እንዴት አድርጎ የአገር ፖለቲካ ምሳሌ ሆኖ ሊቀጥል ይችላል?

ተመሳሳይ አስተሳሰብና አቋም ያላቸው ሰዎች በየጊዜው እየተሰበሰቡ ስለህገ መንግስቱ እንከን የለሽነት ቃላትን በማገዝብ እንዲሁም ከህገ መንግስቱ አንጻር ተቃራኒ አቋም ያላቸውን ወገኖች በማወገዝ የሚያጠናቀቁት ስብሰባዎች ህገ መንግስቱንም ሆነ ህገ መንግስታዊነትን የሚረዱ ስለአለመሆናቸው እርግጠኛ መሆን ይቻላል። ከላይ በተገለጸው ፖለቲካዊ ሂደት በህገ መንግስቱ ዙሪያ ላሉ ሀሳቦች ሁሉ በቂ እድል አየተሰጠ የሚንሸራሸሩ ሲሆኑ አንዳቸው በሌላቸው ላይ የሚያገኙት ተገቢ በላይነት እየተረጋገጠ ተቋማዊም እየሆነ ያድጋል። ይህ ከህገ መንግስቱ ተግባራዊ ሂደትና ከህገ መንግስታዊ አድጎት ጉዞ ጋር በቁርኝት እየሳለጠ በቀጠለ ቁጥር ህገ መንግስቱ እየዳበረ ተቀባይነቱና ተከባይነቱ እየሠፋ ከትውልድ ወደትውልድ የሚሸጋገር ይሆናል። የህገ መንግስቱን ዕድሜ አጭር ሊያደርገው የሚችለው ለእንዲህ ዓይነት ሂደት ክፍት አለመሆኑ እንጂ አንዳንድ ወገኖች የማይቀበሉና የማይምኑበት መሆናቸው ሊሆን አይችልም። የአገራችን መሪዎች ይህን ዓይነት ሂደት ፈርተው ስለአቋማቸው ትክክለኛነት በፈጠሩት ጠባብ ዓለም ታጥረው ሌሎች ወገኖች ከእነሱ ጋር ስላልተሰማሙበት ምክንያት ደካማነት ብቻ እንድናስብ ማስገደድን የመጨረሻ ምርጫቸው አድርገው እስከቀጠሉ ድረስ የሚያረጋግጡልን እውነታ የጠሉትን መታገልና የታገሉትን ማሸነፍን እንጂ ዘመናዊ አገርንና ዲሞክራሲያዊ ስርዓትን የመገንባት ችሎታ እንደሌላቸው ብቻ ነው።